

“спортивные” слова; лексико-семантичні, наприклад, глаголы говорения, прилагательные цветоописания; частного і общего, наприклад: “комната, гараж, квартира, дворец” і т.д.

Практика підтверджує, що подання нового слова в синонімічному ряді дає можливість швидко й ощадливо роз’яснити його значення, виявити семантичні і стилістичні ознаки слова, його системні зв’язки з іншими словами, залучити до роботи одночасно значне число лексичних одиниць.

Розмаїтість слів забезпечує точність вираження думки. Учні аналізують слова, що входять в одну тематичну групу: слова, що позначають мову, говоріння.

Лексичне багатство в значній мірі забезпечується також антонімією.

Антоніми використовуються в мові для контрасту, для побудови антитези: “То разгулье удалое, то сердечная тоска”. Контрастні картини, поставлені поруч, сприймаються яскравіше.

Більшість антонімів характеризують якість (добрий – злой), просторові і тимчасові відносини (близко – далеко, день – ніч), протилежні найменування дій, станів (плакати – сміятися, радівати – горевати), розмір, обсяг (большой – маленький, глубокий – мелкий), почуття (радостный – печальный), явища природи (зной – мороз), кількість (много – мало).

На основі вищезазначеного матеріалу можна зробити висновок про те, що підхід до слова як до одиниці лексичної системи створює основу для вибору основних лексичних понять, що визначають лексику як систему; виявлення й обґрунтування лінгвометодичних прийомів вивчення лексики і вироблення навичок; позначення типових лексичних явищ, що можуть бути використані як дидактичний матеріал при вивченні лексичної системи в школі.

Таким чином, оволодіння словом припускає посилення на всьому протязі вивчення курсу російської мови лексико-семантичної роботи, яка спрямована на осмислення значення слова, вживання в мові багатозначних слів, синонімів, антонімів, сприйняття й інтерпретацію виразності слова в тексті та є доречною при утворенні адекватної методики навчання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Біляев О.М. Сучасний урок української мови. – К.: Рад. школа, 1991. – 176 с.
2. Виноградов В.В. Русский язык. Грамматическое учение о слове. – 3-е изд. испр. – М.: Высш. школа, 1986. – 640 с.
3. Гальперин І.Р. Текст как объект лингвистического исследования. – М.: Наука, 1981. – 197 с.
4. Головін Б.М. Основы культуры речи: Уч. пособ. – М.: Высш. шк, 1980. – 335 с.
5. Гужва Ф.К., Иванова А.М. Лексика и фразеология русского языка: Учебное пособие. – К.: Рад. школа, 1982. – 184 с.
6. Земська О.А., Китайгородська М.В., Ширяев Е.Н. Русская разговорная речь. Общие вопросы. Словообразование. Синтаксис. – М.: Наука, 1981. – 275 с.
7. Костюк Г.С. Навчання і розвиток особистості. – К.:Рад. школа, 1968. – 46 с.
8. Розенталь Д.Е. Справочник по правописанию и литературной правке: Для работников печати. – 4-е изд., испр.и доп. – М.: Книга, 1985. – 336 с.
9. Скалкин В.Л. Основы обучения устной иноязычной речи. – М.: Русский язык, 1981. – 248 с.
10. Шанський М.М. Русский язык. Лексика. Словообразование. Пособие для учителя. – М.: Просвещение, 1975. – 239 с.

УДК 37. 03

О.О. Морев

СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ КОНСТРУКТИВНИХ ВМІНЬ ЯК ФАКТОР ВХОДЖЕННЯ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР

Кардинальні зміни в суспільстві, які спричиняють потребу в розвитку і використанні на благо суспільства творчих здібностей особистості, диктують необхідність модернізації освіти, тобто створення такої системи середньої освіти, яка враховує зміни, що відбуваються

в Україні, Європі та світі і відповідає потребам сучасності; реалізує збереження й відтворення традицій вітчизняної та світової культури; співвідноситься із західними освітніми моделями; враховує вітчизняний освітній досвід.

Як показують дослідження, головним завданням освіти в таких країнах Європи, як Німеччина, Польща, Австрія, Швейцарія, Чехія, Словачія, Росія та у нашій країні є всебічний розвиток особистості, що треба розглядати як процес саморозвитку індивіда, який оволодіває головною справою свого життя і використовує весь спектр можливостей прилучення до загальнолюдської культури [1; 2].

Відповідно з новими потребами суспільства, перспективою входження України в Євросоюз виникла необхідність здійснення пошуку шляхів розвитку творчої особистості. Одним із яких, на нашу думку, є оволодіння навичками конструктивної діяльності, що не можливо без відповідного рівня сформованості конструктивних умінь. Людина з конструктивними вміннями, здібна активно і незалежно мислити, вміє творчо підходити до завдання, шукати нові варіанти вирішення різних виробничих ситуацій, зможе в подальшому працювати на високому рівні, що відповідає запитам сучасного суспільства.

За останні роки дослідження Є.М. Горбенко, Д.Л. Опрощенко, О.І. Піскунова, Н.В. Романової були направлені на вдосконалення і обґрунтування змісту конструктивних умінь на уроках з якогось окремого предмета [3].

Мета нашої статті – розкрити ефективність використання інтерактивних методів навчання учнів при формуванні конструктивних умінь у процесі трудового навчання.

Вивчення стану досліджуваної проблеми в теорії і практиці трудового навчання свідчить про недостатню розробленість деяких аспектів педагогічного управління процесом формування конструктивних умінь учнів. О.І. Піскунов основними недоліками вважає те, що учні ще не вміють самостійно опанувати знання та використовувати їх у навчанні і практичній діяльності. Відсутність необхідних конструктивних умінь є однією з типових причин недоліків у їхній роботі. Вчений вважає, що “діяльність людини складається з цілого ряду різних дій, тому вміння їх виконувати також складається з ряду часткових умінь” [4].

Трудове навчання порівняно з іншими предметами має свою специфіку в навчально-виховному процесі школи і формування загально навчальних умінь проходить комплексно, на рівні межпредметних зв'язків. Це допомагає учням класифікувати отримані під час навчання уміння за рангом важливості для організації відповідної діяльності.

Результати нашого дослідження свідчать про те, що учні на уроках трудового навчання важливе місце відводять конструктивним умінням. Хоча у психолого-педагогічній літературі відсутнє єдине визначення поняття “конструктивні вміння”, ми розглядаємо їх як вміння планувати свою діяльність, прогнозувати результати роботи, бачити хід і способи реалізації думки. Матеріали констатуючого експерименту дозволяють визначити структуру конструктивних умінь. До неї відносяться такі групи умінь: прогностичні, логічні (аналітичні) та проєктивні уміння.

Таким чином, на нашу думку, конструктивні уміння це інтегроване поняття, що включає групи прогностичних, логічних та проєктивних умінь, які допомагають учневі знайти раціональні способи під час виконання завдання.

Процес формування умінь та їх якості (стійкість, швидкість, автоматичність тощо) в учнів залежить від змісту навчального матеріалу, індивідуально-психічних особливостей, педагогічної майстерності педагогів.

У ході констатуючого експерименту в школах області нами проведено анкетування 128 учнів. Аналіз даних свідчить про те, що для старшокласників важливо бути активними, діючими суб'єктами навчального процесу. На жаль, із опитаних 97 вчителів трудового навчання, тільки 30% у своїй діяльності використовують активні методи навчання, які спонукають учнів до активізації мисленнєвої діяльності, до творчості. З іншого боку, сам курс трудового навчання спрямований на виконання завдань за шаблоном, тобто на виконання завдань репродуктивного характеру.

Установка на розвиток конструктивного мислення вимагає організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників процесу навчання, яке повністю відповідає парадигмі особистісно орієнтованої моделі навчання.

Таким чином, на уроках трудового навчання необхідно ефективно використовувати різні поєднання різних методів навчання в умовах спільної діяльності дітей і дорослих. Такими, на наш погляд, є інтерактивні методи, які можуть бути використані на різних етапах навчання: при первинному оволодінні знаннями та вміннями, при закріпленні й удосконаленні, при творчому опануванні сформованих умінь.

Інтерактивні методи дозволяють вчителю бачити учня, який думає (засвоює навчальний матеріал за рахунок слуху та зору), проявляє активність учасника подій, людину, яка стикається з реальними життєвими ситуаціями. Ці методи мають перевагу в тому, що вони більш ефективно забезпечують перехід вмінь на ціннісно-мотиваційну сферу особистості учня: його інтереси, здібності, мотиви, потреби та інше.

Як засіб поетапного формування конструктивних умінь вчителями у експериментальних класах використовувались спеціально нами підібрані активні методи навчання. Модель процесу становлення конструктивних умінь в учнів передбачає проходження таких етапів як: “мотиваційний” (діяльність учнів: становлення цілісного відношення до функцій і ролі прогнозування при вирішенні навчальних завдань і прийняття методу навчальних проектів як фактору розвитку комплексу власних умінь; діяльність вчителя: формування вимог до прогнозування; допомога в усвідомленні значущості умінь різного порядку), “репродуктивно-діяльнісний” (діяльність учнів: засвоєння окремих умінь, конкретизація цілей при рішенні завдань на прогнозування, класифікацію, планування; діяльність учителя: допомога в визначенні навчальних цілей, визначення труднощів та їх подолання), “індивідуально-творчий” (діяльність учнів: презентація результатів рішення завдань різного характеру (проектів), засвоєння відповідної сукупності умінь, їх систематизації, формування евристик).

Вчителями під час занять були використані методи екстраполяції, експертних оцінок, моделювання (мозкова атака, ігри), гіперболічні методи тощо. У теоретичному пошуку, що реалізується за допомогою прогностики ефективним виявляється і прийом переносу. Вміння перенести знання, уміння, способи діяльності в іншу ситуацію – яскрава ознака творчого мислення. Вчитель пропонує учням спробувати застосувати який-небудь предмет в різних ситуаціях, знайти різні функції цього предмета [5; 57].

У комплексі конструктивних умінь складовою є аналітичні, що у свою чергу являються одним з критеріїв компетентності учня. За їх допомогою добуваються знання з практики. Вони лежать в основі узагальненого вміння мислити, яке при рішенні навчальних завдань складається з таких окремих умінь: розбивати навчальні явища на складові елементи (умови, причини, мотиви, стимули, засоби, форми прояву тощо); осмислювати кожне навчальне явище у взаємозв'язку з іншими компонентами навчального процесу; знаходити в різних теоріях ідеї, висновки закономірності, які адекватні логіці явища, що розглядається; правильно діагностувати навчальні явища, відокремлення основного навчального завдання і визначення способів його оптимального рішення.

Для розвитку аналітичних умінь використовується робота у групах, яка дуже корисна при виконанні практичних завдань, у пошуках інформації, при вивченні та повторенні змісту уроку. Частіше всього використовуються “пилка”, “кейс-метод”, “піраміда”, “інтерв'ювання”, “коло знань” та інші.

Як показує практика, працювати у малій групі для багатьох учнів зручніше. Потенціал групової роботи, під час, якої учень стає частинкою колективного суб'єкта навчальної діяльності, значно більше чим у одного. У таких умовах кожен учень оволодіває навчальною діяльністю і визначає передумови до переходу на наступний рівень свого розвитку

Іншою складовою конструктивних умінь є проектні уміння учнів. Їх формування передбачають три основних стадії: розчленування цілого на частини, об'єднання частин повному та вивчення наслідків практичного застосування спроектованого. Особливість

проходження цих стадій заключається в тому, що вони повторюються багато разів, кожний наступний цикл відрізняється від попереднього більшою деталізацією але меншою спільністю. Зараз метод проектування розглядається, як особливий вид діяльності, що відрізняється від наукової та виробничої, а сфера його застосування охоплює всі ланки соціального середовища, включаючи і систему освіти.

Використання цього методу дозволяє реалізувати діяльнісний підхід, який допомагає узагальненню умінь, знань, одержаних при вивченні навчальних дисциплін, та інтегрувати їх у процесі роботи над проектом, що сприяє цілісно адаптуватися до швидкозмінних умов життя людини. Темі проектів вибираються учнями самостійно або за допомогою вчителя. Рекомендуючи теми творчих проектів, потрібно враховувати можливості реалізації міжпредметних зв'язків, послідовності засвоєння знань та умінь у процесі навчання. Проекти виконуються як індивідуально, так і в складі групи – тимчасового, творчого колективу [6; 10].

Застосування інтерактивних методів навчання висуває певні вимоги до структури заняття, які складаються з п'яти елементів: а) мотивація; б) оголошення, представлення теми та очікуваних навчальних результатів; в) надання необхідної інформації; г) інтерактивна вправа – центральна частина заняття; д) підбиття підсумків, оцінювання результатів уроку. Такі уроки вимагають активізації навчальних можливостей учня замість переказування абстрактної, "готової" інформації, відірваної від їхнього життя і суспільного досвіду.

За результатами дослідження можна зробити попередні висновки про можливості підвищення ефективності процесу формування конструктивних умінь учнів. Для цього необхідно використовувати інтерактивні методи, які передбачають:

- оволодіння конструктивними вміннями в якості окремого завдання уроків;
- покладення в основу навчання виконання різноманітних завдань, що забезпечують наростання ступеня складності та рівня пізнавальної самостійності учнів;
- поетапність формування конструктивних умінь, зокрема, навчити прогнозувати, вибирати з кількох варіантів найбільш доцільний, переходити до самостійного складання проектів;
- вчити критично оцінювати ситуацію та підводити підсумки виконаної роботи з метою виявлення недоліків та вибору найбільш раціонального способу виконання завдання;
- систематично і цілеспрямовано ознайомлювати учнів з елементарними, доступними їхньому віку знаннями про правила підготовки, організації та здійснення навчального процесу.

Наші дослідження показують, що конструктивними вміннями учні оволодівають досить успішно, якщо вчителі використовують інтерактивні методи навчання. Помітно впливає на проведення уроків трудового навчання, на загальний розвиток та на засвоєння матеріалу учнями вміння організації або спеціальна методика оволодіння комплексом конструктивних умінь старшокласників. Таким чином, вдосконалення методів і прийомів навчання потребують в подальшому особливої уваги.

У подальшій своїй роботі нами будуть розглянуті шляхи формування конструктивних умінь старшокласників, обґрунтовано концептуальні підходи до їх сформованості, проаналізуємо професійні якості вчителя та визначимо, які з них більш ефективно впливають на розвиток всього комплексу умінь учнів під час трудового навчання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Професійна освіта: Словник: Навч. посіб. / Уклад. С.У. Григоренко та ін. / За ред. Н.Г. Ничкало, – К.: Вища шк., 2000. – 380 с.
2. Тхоржевський Д.О. Всебічний розвиток особистості як педагогічна і методична проблема // Педагогіка і психологія, 2002, № 4. – С. 42 – 46.
3. Опрощенко Д.Л. Развитие научно-творческой самостоятельности студентов на педагогической практике // Образование и общество, 2002, № 4. – С. 15–27.
4. Пискунов А.И. Педагогическое образование: цель, задачи и содержание // Педагогика. – 1995. – № 4. – С. 62–79.

5. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О.І. Пометун, П.В. Пироженко / За ред. О.І. Пометун, – К.: Видавництво А.С.К., 2003. – 192 с.
6. Сисоєва С.О. Особистісно зорієнтовані педагогічні технології: метод проектів // Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати: Практично-зорієнтований збірник / Керівник авторського колективу – директор ліцею міжнародних відносин № 51 С.М. Шевцова. Науковий керівник і редактор – канд. істор. наук І.Г. Єрмаков. – К.: Видавництво “Департамент” 2003. – С. 119 – 124.

УДК 372: 8. 51

Н.В. Реус

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ НА ЗАНЯТТЯХ МАТЕМАТИКИ

Сучасне життя висунуло суспільний запит на виховання творчої особистості, здатної, на відміну від людини-виконавця, самостійно мислити, генерувати оригінальні ідеї, приймати сміливі, нестандартні рішення. Але керівники установ, підприємці констатують, що випускники шкіл і інших навчально-виховних закладів приходять на виробництво у своїй більшості нездатні самостійно розв'язувати проблеми, не можуть мислити діалектично, системно, легко переходити від одного виду діяльності до іншого. Їм бракує творчої уяви, ініціативи, винахідливості. Такий стан справ потребує якісно нового підходу до підготовки молоді до життя. Тому орієнтиром змісту освіти є робота на особистість.

Рішення цих завдань тісно пов'язане з реалізацією Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, що забезпечить перехід до нової гуманістично-інноваційної філософії освіти і впровадження нових освітніх технологій.

Гуманізація освіти, її орієнтація на розвиток особистості змусили школу перейти на технологічний етап розвитку. Проблема сьогодні полягає в тому, щоб впровадити таку освітню технологію, механізм якої в реалізації змісту освіти в навчальному процесі урахував би інтереси учнів та їх творчу індивідуальність.

Крім того, освітні системи в будь-якій країні повинні сприяти реалізації основних завдань соціально-економічного та культурного розвитку суспільства. На запитання: “Чого Ви очікуєте від школи?” бізнесмени, роботодавці, політичні діячі, керівники шкіл та вчителі відповідають: “Треба виховувати дитину, яка вміє спочатку самостійно вчитись, а потім самостійно та творчо працювати і жити”.

Тому в школі учень повинен навчитися самостійно мислити, самостійно ставити мету і організувати самостійно пошук шляхів для її досягнення. А цього досягти значно важче, ніж просто навчитися читати, писати, лічити.

Математика як наука має широкі можливості для творчого розвитку учнів. Сучасний погляд на математику як на специфічну інтелектуальну діяльність ставить на перший план навчання учнів методам і прийомам математичної діяльності, які формують творчі можливості особистості у процесі цієї діяльності.

Проблемами творчого виховання займалися філософи, педагоги, психологи. Філософи і педагоги впродовж XVI – XIX ст. вважали основою творчого розвитку дитини розумове виховання, спрямоване на активізацію і розвиток творчого мислення і ініціативи (М.Монтень, О.Декролі, Г.Шаррельман, Ф.Гансберг і ін.).

Видатні представники передової педагогічної думки – Я.Коменський, Ж.-Ж.Руссо, Дж.Локк, Й.Песталоцці, Ф.Фребель, Г.Спенсер, П.Лесгафт, К.Д.Ушинський та ін. – приділяли велику увагу розвитку пізнавальних інтересів учнів.

Українські педагоги теж вивчали цю проблему: